

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Стешенко О.Д., канд. екон. наук, доцент

Український державний університет залізничного транспорту

Гамора В.О., магістр

Український державний університет залізничного транспорту

Постановка проблеми. За останній час процеси реформування економіки все більш орієнтовані на євроінтеграцію. За умови захисту соціальних і майнових інтересів юридичних та фізичних осіб, страхування повинне стати нормою сучасної життєдіяльності. Це стосується всього різноманіття страхових послуг, зокрема тих, що надаються у добровільній формі. Зростання уваги громадян до страхування життя свідчить про підвищення фінансової культури населення України, більш свідомого розпорядження особистими фінансами і, як наслідок, зняття соціальної напруженості з держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення та аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців свідчать про відсутність у них єдиного підходу до визначення сутності «страхування життя». Це пов'язано з особливостями цього виду страхування і його відмінностями у порівнянні з ризиковим страхуванням. Так, зокрема, сутність страхування життя досліджували Артюх Т.М. [1], Базилевич В. Д., Філонюк О. Ф., Базилевич К. С. [2], Осадець С. С. [3], Криклій А. С., Пікус Р. В. [4], Тарасова Н. А. [5] та інші.

Невирішені складові загальної проблеми. Проведені науковцями дослідження присвячені у значній мірі теоретичним основам загального особового страхування, в той час, як багато питань у сфері страхування життя в умовах євроінтеграції висвітлена недостатньо. У зв'язку з цим необхідні додаткові дослідження, спрямовані на аналіз стану вітчизняного страхового ринку з позицій стандартів Євросоюзу.

Формулювання цілей статі. Метою статті є дослідження сучасного стану ринку страхування життя та обґрунтування факторів, що впливають на його розвиток в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі євроінтеграції економіки все більшого значення набувають питання конкурентоздатності українського страхового ринку. На діяльність вітчизняних страхових компаній впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, серед яких невизначеність щодо економічних перетворень та ускладнення доступу до ринку світового капіталу.

Страхування життя є одним з основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країні, тому що: гарантує фінансову стабільність громадянам при настанні таких страхових випадків як втрата працездатності, довгострокове лікування, отримання інвалідності, досягнення пенсійного віку

тощо; є потужним джерелом отримання довгострокових інвестицій. Головною особливістю цього виду страхування є поєднання дії ризикової і накопичувальної функції страхування, що забезпечує повний страховий захист людини. У табл. 1 розглянуті основні позитивні та негативні риси накопичувальної функції послуг зі страхування життя.

Таблиця 1

Характерні риси накопичувального страхування життя

Позитивні риси	Негативні риси
незмінність умов договору	відсутність гарантії повернення внесків у разі відкликання ліцензії страхової компанії
гарантована річна прибутковість з додатковим нарахуванням інвестиційного доходу	порівняно низька прибутковість вкладень
захист від непередбачених ситуацій, збереження і накопичення коштів	
довгостроковий період дії договору	
грошові кошти, внесені за таким договором, не розглядаються як майно страхувальника і не можуть бути конфісковані, арештовані або стягнені у судовому порядку	
договір може бути укладений на користь будь-якої особи (вигодонабувача), який отримає виплату, у т. ч. у разі смерті застрахованого, не чекаючи вступу в спадок	

Аналіз сучасного стану ринку страхування життя в Україні показав, що він ще недостатньо розвинений для того, щоб у повній мірі виконувати свої завдання в умовах євроінтеграції.

Незважаючи на зростання показників надання страхових послуг з накопичувального страхування життя, його розвиток стримується низкою факторів:

- 1) відносно високим розміром страхових внесків (у річному вираженні) у порівнянні з рівнем середньої заробітної плати;
- 2) слабкою поточною схильністю до заощадження і низькою інвестиційно-страховою культурою;
- 3) стереотипами мислення і поведінки щодо особистих фінансів.

В Україні сьогодні застраховані 5-7 відсотків населення. Для порівняння, у Європі – близько 85%, у США – 80%. При цьому окремі громадяни мають кілька програм на різні терміни у різних страхових компаніях. В Україні на страхування життя однієї особи витрачається від 1,5 до 2 долл., у той час, як у сусідній Польщі – 102 долл., Угорщині – 148, Німеччині – 1042, США – 1750, а у Великій Британії аж 3300 долл. [10].

Звісно, у цих країнах асортимент послуг зі страхування життя набагато ширший, ніж в Україні. Як і кількість та надійність компаній, що їх пропонують. Вітчизняний ринок страхування не дуже стабільний: одні припиняють діяльність, їх замінюють нові. Станом на 31.12.2018 р. у нашій державі було зареєстровано 281 страхових компаній, з яких 30 – зі страхування життя (СК «Life») та 281, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life»). За 2016-2018 рр. кількість страхових компаній зменшилась на 29, у т.ч. СК «Life» на 9. Кількість страховиків протягом 2018 року скоротилося на три – до 30 компаній (рис. 1).

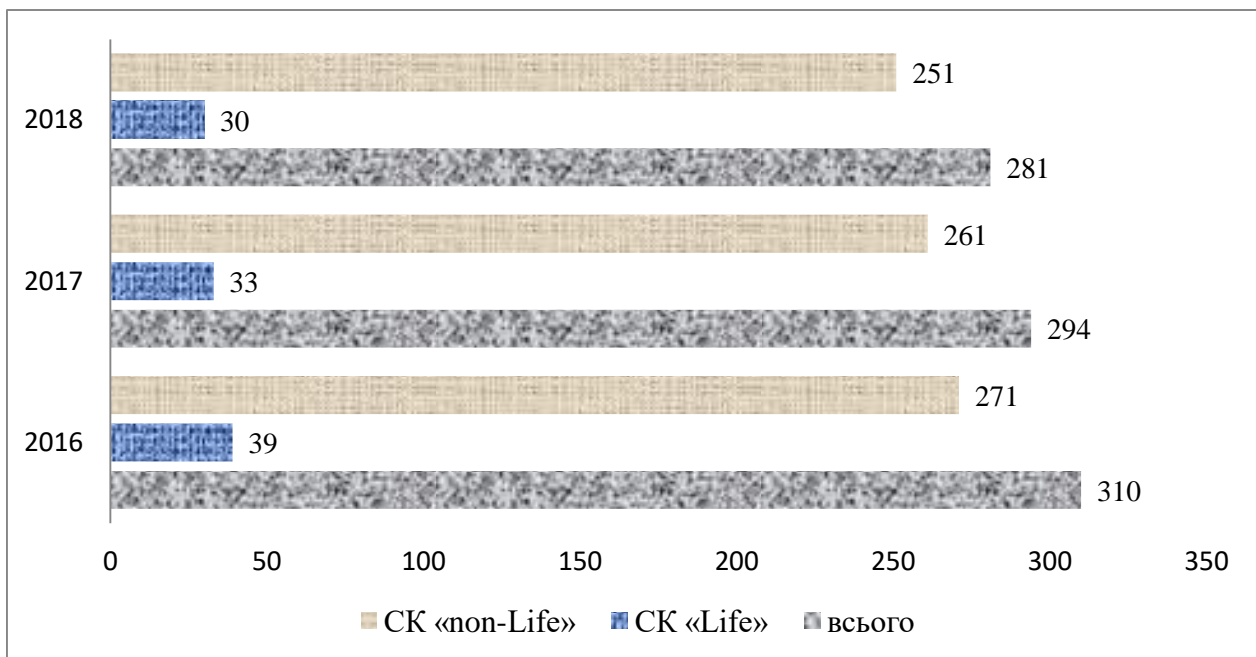

Рис.1. Кількість страхових компаній за 2016-2018 рр.

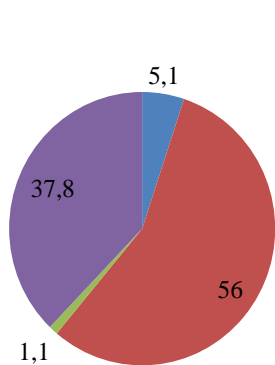
Джерело: складено авторами за [6]

Умовно ринок страхування життя в Україні можна розділити його на два основних сектора: до першого слід віднести фізичних осіб, які є безпосередніми користувачами цих послуг, а до другої – юридичних осіб в особі роботодавців, які турбуються про своїх співробітників. Але останній сектор буде найменшим, тому що вітчизняна корпоративна культура ще не дуже розвинута, хоча це повинно стати невід’ємною складовою соціального захисту робітників.

За 2018 р. збільшилася кількість застрахованих фізичних осіб зі страхування життя на 9,7% або на 397193 особи (станом на 31.12.2017 застраховано 4076718 фізичних осіб, станом на 31.12.2018 – 4 473911 фізичних осіб). Протягом 2018 р. застраховано 3016611 фізичних осіб, що на 96,8% або на 1483790 осіб більше проти відповідного періоду 2017 р. (за 2017 р. застраховано 1 532 821 фізичні особи) [7].

В Україні основні показники розвитку українського ринку страхування життя в десятки разів нижчі за відповідні показники розвинутих країн світу. Але все ж спостерігається позитивна тенденція. Ринок страхування життя в Україні увійшов до ТОП-3 динамічних ринків країн світу, продемонструвавши одну з кращих динамік (зростання – 22,2%) надходження страхових премій по страхуванню життя в валютному еквіваленті з урахуванням інфляції за 2018 р. Страхові платежі за договорами страхування життя за 2018 р. склали 3,9 млрд грн, що на 34,1% більше, ніж за 2017 р. При цьому 97,1% надходжень страхових платежів здійснено фізичними особами (в 2017 р. – 96,6%). За 2018 р. страховики здійснили страхові виплати з страхування життя на суму 704,9 млн грн, що на 26,7% більше, ніж за 2017 р. При цьому було врегульовано 32,6 тис. страхових випадків (на 16,8% більше). Структура валових страхових премій та виплат. із страхування життя за 2018 р. зображена на рис. 2 та 3.

Одним з показників зростання довіри населення до довгострокових соціальних накопичувальних програм є також скорочення обсягів дострокових розірвань договорів страхування життя, яке спостерігається, починаючи з 2015 р. Так, викупні суми в 2018 р. склали 192,5 млн грн, що на 9,1% менше показника попереднього року і майже в два рази менше, ніж в 2014 р. [8].

- страхування життя лише на випадок смерті
- накопичувальне страхування
- до досягнення пенсійного віку
- інші види страхування життя

Рис. 2. Структура валових страхових премій із страхування життя за 2018 р.

Джерело: складено авторами за [7]

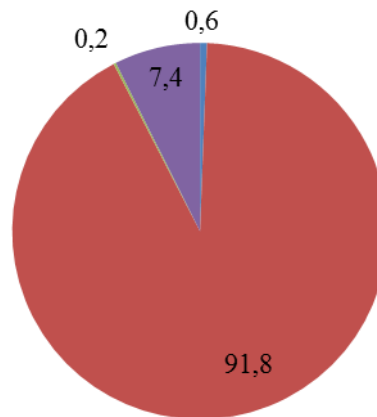

Рис. 3. Структура валових страхових виплат із страхування життя за 2018 р.

Джерело: складено авторами за [7]

Слід зазначити, що потенціал розвитку страхування життя залежить від багатьох демографічних факторів, зокрема:

- 1) підвищення тривалості життя громадян;
- 2) зростання демографічного навантаження;
- 3) збільшення фактичного періоду утримання поколінь дітей по відношенню до поколінням батьків, які тягнуть зростання інтересу до фінансових інструментів, здатного забезпечити гарантії фінансової стабільності домогосподарств при втраті основного джерела доходів.

Розвиток вітчизняного ринку страхування життя тісно пов'язано з рівнем платоспроможності населення, інфляційними очікуваннями і розвитком національної економіки, оскільки дозволяє акумулювати значні довгострокові інвестиційні ресурси. Так, на кінець 2018 р. сформовані страхові резерви в розмірі 9,3 млрд грн, що на 11,3% більш, ніж станом на 31.12.2017 р. Значна їх частка припадає на ОВДП (55,3%) і депозити у найбільш надійних банках (34,1%). За 2018 р. страховики отримали інвестиційний дохід від розміщення

страхових резервів із страхування життя у розмірі 711,1 млн грн, що на 10,4% більш, ніж в 2017 р. [8].

Незважаючи на те, що у 2018 р. український ринок страхування життя дещо поліпшив свої позиції в світовому рейтингу, який складає Swiss Re [9], піднявшись з 84-го на 83-є місце, він ще не дотягує до результатів 2013 року, коли Україна за цим показником займала 69-є місце. Але це не означає, що страхові послуги вже найближчим часом будуть надаватися так само, як в європейських країнах. Процес євроінтеграції страхування життя вимагає реформування його нормативно-правової бази, тобто визначення й запровадження відповідних принципів державного регулювання страхового ринку.

Також не слід нехтувати дотриманням умов добросовісної конкуренції та необхідністю захисту від монополізації деяких видів страхування й окремих галузей. Страховикам слід брати активну участь у вдосконаленні профільного законодавства, а вивчення досвіду реформування страхового сектору європейських країн дасть змогу не повторювати чужі помилки й ефективно впроваджувати нові страхові продукти, безболісно (наскільки це можливо) адаптуватися до європейського законодавства [11].

Отже позитивні тенденції розвитку ринку страхування життя в Україні забезпечуються підвищенням конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній, зокрема через збільшення їх доходів від інвестиційної діяльності. Для цього потрібно: на макрорівні – реформування економіки у цілому відповідно до вимог євроінтеграції і глобалізації; на мікрорівні – формування збалансованої структури страхового портфеля страхових компаній, ефективна маркетингова політика щодо страхових послуг, підвищення кваліфікації співробітників тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Страхування життя є важливим інструментом в забезпеченні соціального захисту населення та важливим джерелом надходження інвестицій в економіку країни. За останні роки спостерігається динаміка підвищення показників діяльності вітчизняного ринку страхування життя. Разом з тим посиленої уваги вимагають фактори, що стримують розвиток цього ринку, зокрема:

- недовіра населення до діяльності вітчизняних фінансових установ;
- відсутність підтримки страхування життя на державному рівні;
- мала кількість потужних конкурентоспроможних українських страхових компаній;
- низький рівень кваліфікації страхових посередників;
- надання клієнтам неповної і недостовірної інформації про умови договору страхування життя.

Сучасні процеси євроінтеграції сприяють появі нових видів страхування і якісної трансформації існуючих видів страхового захисту. При цьому розвитку ринку страхування життя сприяють не тільки зміни в попиті юридичних та фізичних осіб, але і зміни з боку державного регулювання. Тому основним завданням з розвитку вітчизняного ринку страхування життя є розробка та

впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості ринку страхових послуг для світових лідерів. Такі заходи повинні включати в себе визначення єдиної державної стратегії в галузі страхування, зокрема питань лібералізації, сприяючи тим самим підвищенню прозорості та передбачуваності ринку.

Перелік посилань

1. Артюх Т. М. Страхування життя в умовах сучасного страхового ринку України. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. № 18. С. 9-15.

2. Базилевич В. Д., Філонюк О. Ф., Базилевич К. С. Страхування: підручник / за ред.: В. Д. Базилевич. Київ : Знання, 2008. 1019 с.

3. Страхування : підручник / за ред. С. С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.

4. Криклій А. С., Пікус Р. В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9> (дата звернення: 12.09.2019).

5. Тарасова Н. А. Аналіз розвитку ринку страхування життя в Україні. URL: http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:ek6Doh0YHJYJ:www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp73/knp73_117 (дата звернення: 17.09.2019).

6. Страхування життя : Ліга страхових організацій України. URL: <http://uainsur.com/stats/life> (дата звернення: 15.09.2019).

7. Підсумки діяльності страхових компаній. URL : <https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk>

8. Универсальное страхование жизни. URL : <http://www.fin-advice.com/universalnoe-strahovanie-zhizniprimenenie-dlya-sebya-i-dlya-biznesa.html>

9. S&P. URL : http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home

10. World International Insurance Fact Book 2017. International Insurance Institute, 2017. 110 p. URL : http://www.iii.org/si-tes/default/files/docs/pdf/international_insurance_factbook_2017.pdf.

11. Волохова Л. Ф., Захаренко В. В. Зарубіжний досвід розвитку ринку страхування життя як чинник впливу на українські реалії. URL : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2019/35-2019/20.pdf> (дата звернення: 22.09.2019).

References

1. Artiukh, T. M. (2011), Life insurance in today's insurance market in Ukraine [Strakhuvannia zhyttia v umovakh suchasnoho strakhovoho rynku Ukrainy], *Finansy, oblik i audit, Finance, accounting and auditing*, No 18, P. 9-15.

2. Bazylevych, V. D., Filoniuk, O. F., Bazylevyc, K. S. (2008), Insurance [Strakhuvannia], Kyiv : Znannia, 1019 p.

3. Osadets, S. S. (Ed.) (2002), Insurance [Strakhuvannia] (2nd ed., rev.), Kyiv.: KNEU, 599 p.

4. Kryklii, A. S., Pikus, R. V. Life insurance market in Ukraine: Trends and European experience [Rynok strakhuvannia zhyttia v Ukraini: tendentsii ta

yevropeiskyi dosvid], available at : www.economy.in.ua/index.php?iid=7&operation=9

5. Tarasova, N. A. Analysis of the life insurance market in Ukraine [Analiz rozvytku rynku strakhuvannia zhyttia v Ukraini], available at : http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:ek6Doh0YHJYJ:www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp73/knp73_117

6. Life insurance [Strakhuvannia zhyttia], available at : uainsur.com/stats/life

7. The results of insurance companies [Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii], available at: nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk.Pdf

8. Universa life insurance [Unyversalnoe strakhovanye zhyzny], available at : <http://www.fin-advice.com/universalnoe-strakhovanie-zhizni-primenenie-dlya-sebya-i-dlyabiznesa.html>

9. S & P, URL: http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home

10. World International Insurance Fact Book (2017), International Insurance Institute, 110 p., available at : http://www.iii.org/sites/default/files/docs/pdf/international_insurance_factbook_2017.pdf

11. Volokhova, L., Zakharenko, V. (2019), Foreign experience of life insurance market development as a factor of influence on Ukrainian realities, available at : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2019/35-2019/20.pdf>

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 368; JEL: G22. Стешенко О.Д., Гамора В.О. ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Метою є аналіз сучасного стану ринку страхування життя та обґрунтування факторів, що впливають на його розвиток в умовах євроінтеграції. *Методика дослідження:* метод логічного узагальнення та синтезу – для дослідження теоретико-методологічних основ розвитку ринку страхування життя; системного аналізу – для визначення факторів, що впливають на розвиток вітчизняного ринку страхування життя, для виявлення основних проблем, що стримують його розвиток в умовах євроінтеграції та розроблення комплексної системи заходів націлених на їх вирішення; метод математичної статистики – для виявлення тенденцій та закономірностей в зміні показників, що аналізуються, обґрунтування отриманих результатів. *Результати дослідження:* розглянуто сутність страхування життя, його значимість для громадян України в забезпеченні їх добробуту. На основі аналізу основних показників розвитку ринку страхування життя висвітлено як позитивні, так і негативні фактори, які негативно впливають на розвиток ринку страхування життя в Україні. Визначено попит населення на страхування життя в Україні. Розглянуто динаміку розвитку страхування життя в Україні протягом періоду дослідження. Проаналізовано динаміку та структуру страхових премій та страхових виплат за основними видами страхування життя. Вивчення практичного досвіду діяльності страхових компаній дозволило визначити основні напрями подальшого розвитку вітчизняного ринку страхування життя в умовах євроінтеграції. *Наукова новизна:* виявлено ключові фактори, що

впливають на розвиток українського ринку страхування життя в умовах євроінтеграції. **Практична значущість:** Результати дослідження можуть бути використані страховиками та страховими посередниками, а також їх об'єднаннями для покращення показників їх діяльності.

Ключові слова: страхування життя; страховий ринок; ринок страхування життя; соціальний захист; страхові премії; страхові виплати.

УДК 368; JEL: G22. Стешенко Е.Д., Гамора В.А. ИССЛЕДОВАНИЕ РЫНКА СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Целью является анализ современного состояния рынка страхования жизни и обоснование факторов, влияющих на его развитие в условиях евроинтеграции. **Методика исследования:** метод логического обобщения и синтеза - для исследования теоретико-методологических основ развития рынка страхования жизни; системного анализа - для определения факторов, влияющих на развитие отечественного рынка страхования жизни, для выявления основных проблем, сдерживающих его развитие в условиях евроинтеграции и разработка комплексной системы мероприятий нацеленных на их решение; метод математической статистики - для выявления тенденций и закономерностей в изменении анализируемых показателей, обоснование полученных результатов. **Результаты исследования:** рассмотрены сущность страхования жизни, его значимость для граждан Украины в обеспечении их благосостояния. На основе анализа основных показателей развития рынка страхования жизни освещены как положительные, так и отрицательные факторы, которые негативно влияют на развитие рынка страхования жизни в Украине. Определен спрос населения на страхование жизни в Украине. Рассмотрена динамика развития страхования жизни в Украине в течение периода исследования. Проанализирована динамика и структура страховых премий и страховых выплат по основным видам страхования. Изучение практического опыта деятельности страховых компаний позволило определить основные направления дальнейшего развития отечественного рынка страхования жизни в условиях евроинтеграции. **Научная новизна:** выявлены ключевые факторы, влияющие на развитие украинского рынка страхования жизни в условиях евроинтеграции. **Практическая значимость:** Результаты исследования могут быть использованы страховщиками и страховыми посредниками, а также их объединениями для улучшения показателей их деятельности.

Ключевые слова: страхование жизни; страховой рынок; рынок страхования жизни; социальная защита; страховые премии; страховые выплаты.

UDC 368:911; JEL Classification: G22. Steshenko O., Gamora V. RESEARCH OF THE LIFE INSURANCE MARKET IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The purpose of the work is to analyze the current state of the life insurance market and justify the factors influencing its development in the context of European integration. **Methodology of research.** The method of logical generalization and

synthesis - to study the theoretical and methodological foundations of life insurance market development; systematic analysis - to determine the factors influencing the development of the domestic life insurance market, to identify the main problems that hinder its development in the context of European integration and to develop a comprehensive system of measures aimed to solve them; method of mathematical statistics - to identify trends and patterns of the analyzed indicators changing, to justify of the results. **Findings:** the essence of life insurance, its importance for the citizens of Ukraine in ensuring their welfare was reviewed. On the basis of the main indicators analysis of the life insurance market development, both positive and negative factors that negatively influence the life insurance market development in Ukraine were highlighted. The demand for life insurance in Ukraine has been determined. The dynamics of life insurance development in Ukraine during the study period was reviewed. The dynamics and structure of insurance payments and insurance premiums by main types of life insurance were analyzed. The analysis of the practical experience of insurance companies' activity allowed determining the main directions of further development of the domestic life insurance market in the context of European integration. **Originality:** Key factors influencing the development of the Ukrainian life insurance market in the context of European integration have been identified. **Practical value:** Research results can be useful for insurers and insurance brokers, their associations, to improve the indicators of their activity.

Key words: life insurance; insurance market; life insurance market; social protection; insurance premiums; insurance payments.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Стешенко Олена Дамирівна – кандидат економічних наук, доцент, Український державний університет залізничного транспорту, доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами, м. Харків, Україна; e-mail: EDStesh@ukr.net, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5117-0585>, моб. 050-66-906-26.

Стешенко Елена Дамировна – кандидат экономических наук, доцент, Украинский государственный университет железнодорожного транспорта, доцент кафедры управления государственными и корпоративными финансами, г. Харьков, Украина.

Steshenko Olena – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Ukrainian State University of Railway Transport, Senior Lecturer at Department of Management of State and Corporate Finances, Kharkiv, Ukraine.

Гамора Вікторія Олександрівна – магістр, Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків, Україна.

Гамора Виктория Александровна – магистр, Украинский государственный университет железнодорожного транспорта, г. Харьков, Украина.

Gamora Victoria – Master, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, Ukraine.